

satırları 1196 (1782) yılında yazdığını söylemesinden risâleyle ilâveler yaptığı anlaşılmaktadır (haz. Aytekin Yıldız, İstanbul 2014). **2. Risâle-i Ma'rifetü'n-nefs.** Önceki risâle ile aynı tarihte kaleme alınan bu risâlede insanlar "ehl-i dünyâ", "ehl-i ukbâ" ve "ehlüllah" şeklinde üç gruba ayrılmış, her grubun nefis mertebeleri ele alınmıştır (haz. Aytekin Yıldız, *Risâle-i Ma'rifetü'n-nefs: Nefs Bilgisi*, İstanbul 2014). **3. Risâle-i Mergûbe.** Müellifin 1192 (1778) yılında tamamladığını söylediği risâle mektup tarzında yazılmış kısa otobiyografisiyle başlar; ardından muhtelif nefis mertebelerinde bulunan sâliklerin istîğfarı ve havâtir konusu anlatılır. **4. Risâle-i Mahbûb.** Mehmed Sâdik'ın İstanbul'da bulunduğu sırada 1194'te (1780) yazdığı risâlede nefsin dört mertebesi şehir sembolü çerçevesinde nefs-i emmâre şehri, nefs-i levvâme şehri, nefs-i mülhime şehri ve nefs-i mutmainne şehri başlıkları altında incelenmiştir (haz. Yusuf Turan Günaydın, *Risâle-i Mahbub Nefsin Şehirleri*, İstanbul 2014). Sadık Yazar'ın Mehmed Sâdik Efendi hakkındaki geniş incelemesi *Terbiyenâme ve Ma'rifetü'n-nefs* neşirlerinin başında yer almaktadır (s. 13-127). Tasavvufî şiirler de yazan Sâdik Efendi'nin on yedi parça şiirini Sadık Yazar tesbit edip neşretmiştir (Mehmed Sadık Erzincânî, *Risâle-i Ma'rifetü'n-nefs*, Sâdik Yazar'ın girişi, s. 67-86).

BİBLİYOGRAFYA :

Mehmed Sâdik Erzincânî, *Risâle-i Ma'rifetü'n-nefs: Nefs Bilgisi* (haz. Aytekin Yıldız), İstanbul 2014, Sadık Yazar'ın "Muhammed Sâdik Efendi: Hayatı ve Eserleri" başlıklı yazısı, s. 13-127; Müştâk Baba, *Âsâr-ı Müştâk ve Esrâr-ı Uşşâk*, Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 2421, vr. 190*; *Osmanlı Müellifleri*, I, 107; Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ* (haz. Mehmet Akkuş - Ali Yılmaz), İstanbul 2006, II, 278; Halim Gül, "Muhammed Sadık Erzincani ve Tasavvuf Anlayışı" (yüksek lisans tezi, 1995), AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Ramazan Muslu, "Üsküdar Alacaminare Tekkesi Şeyhi Muhammed Sâdik Efendi (1724-1794-95) ve İnsana Bakışı", *Üsküdar Sempozyumu IV: 3-5 Kasım 2006, Bildiriler* (ed. Coşkun Yılmaz), İstanbul 2007, II, 531.

SADIK YAZAR

MEHMET ŞEVKET EFENDİ

(ö. 1877 [?])

Osmanlı hattatı.

İstanbul'da doğdu. Ahmed Râkım Efendi'nin talebesi olduğu mushaflarında görülen ketebesinden anlaşılmaktadır ve bu şecere Mehmed Hâşim Efendi yoluyla Mustafa Râkım'a bağlanır. İki mushafı ve birkaç levhası dışında eserlerine rastlanmamıştır. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan her iki mushafı da "nis-

fû's-sülûs" kalemıyla istifli biçimde ve on üç satır tertibiyle yazılmıştır. Sülûs hattının daha ziyade XIII-XVI. yüzyıllar arasında muhakkak ve nesihle beraber mushafalarda münâvebeli olarak kullanıldığı görülür, fakat sülûs hattıyla yazılmış böyle mushafa nâdiren rastlanır. Sülûs yazı istiflerinde sıkça kullanılan hurûf-ı mühmele gibi tezyinî işaretlere her iki mushafın bütün satırlarında eksiksiz yer verilmiştir. Bunlardan Hırka-i Saâdet'te bulunan (nr. 7) 1288 (1871) tarihli mushafın müzehhibi belli değildir; Medine bölümünde (nr. 65) kayıtlı olanı ise 1292 (1875) tarihidir ve müzehhibi Hacı Ali Rizâ Efendi'dir. Bu mushafalarda harflerin tabii boydaki sülûs hattı kadar düzgün tertiplenebildiği söylenemez. Ancak mushafın 7000'e yakın satırının da bir levha veya kıta itinasıyla yazılabilmesi mümkündür.

Mehmed Şevket Efendi'nin ayrıca yazı taklidinde (bk. HAT) başarılı olduğu, Mekte Emîri Abdülmuttalib Efendi'nin Sultan Abdülaziz'e hediye edeceği Çemşir Hâfız Sâlih Efendi'ye ait mushafın hatalı bir sayfasını silip Çemşir'i taklit ederek tekrar yazmasından anlaşılmaktadır. Asit kullanılarak mühür hakketmekte de mahir

olduğu rivayet edilen Mehmed Şevket Efendi'nin "kayıt altına girmez" bir yaratılışa sahip bulunduğunu *Son Hattatlar*'da İbnülemin Mahmud Kemal nakletmektedir. Sanattaki mertebesi derecesinde tanınmayan Şevket Efendi 1294'te (1877) veya ertesi yıl vefat etmiştir, kabrinin yeri belli değildir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 405-406; Karatay, *Arapça Yazmalar*, I, 400; *İslâm Kültür Mirasında Hat San'atı* (haz. M. Uğur Derman), İstanbul 1992, s. 213; M. Uğur Derman, *Doksandokuz İstanbul Mushafı*, İstanbul 2010, s. 356-357.

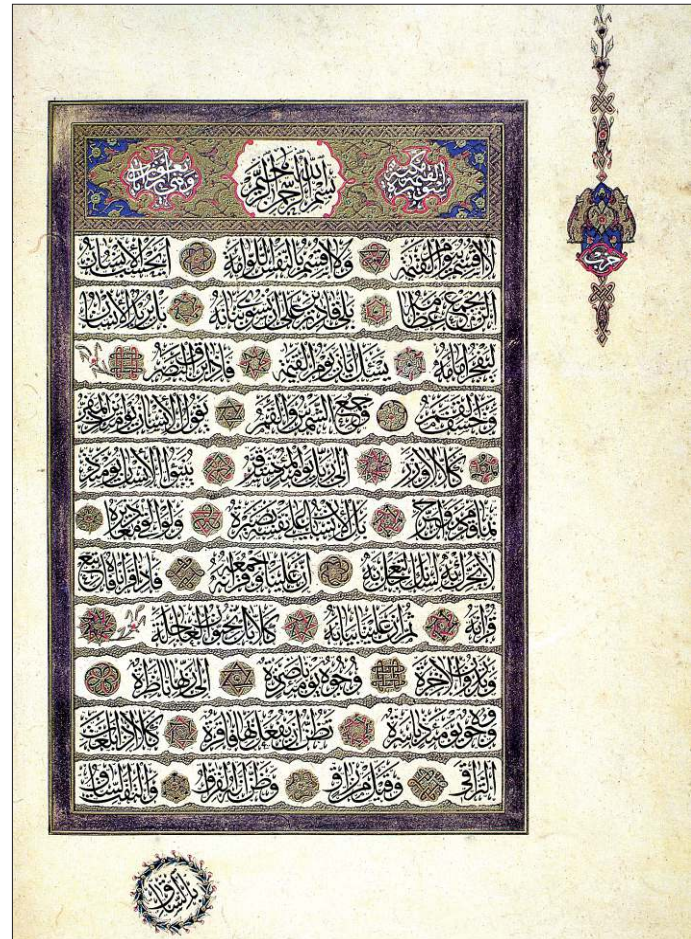
M. UĞUR DERMAN

MEHMET ŞEVKET VAHDETİ

(1833-1871)

Osmanlı hattatı.

İstanbul'da dünyaya geldi. "Vahdeti" mahlasıdır. Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan olan babası Hacı Nûri Efendi Tekfurdağı'nda (Tekirdağ) sancak beyi olarak bulunduğu sırada vefat edince on üç yaşında yetim kaldı. İstanbul'daki öğrenimi sırasında Sâlih Ferdi Efendi'den sülûs ve nesih

Mehmed Şevket Efendi'nin sülûs hattıyla bir mushaf sayfası (TSMK, Hırka-i Saâdet,

nr. K. 7, vr. 244)

Mehmed Şevket Vahdetî'nin katı' celi sülüs levhası

yazılarını meşkederek 1846'da icâzet aldı. Yazısını geliştirmek amacıyla Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin hat derslerine devam etti ve onun en seçkin talebeleri arasında yer aldı. Celi sülüste Mustafa Râkım yolunu benimsedi. On dört yaşında iken Divân-ı Hümâyün'a, daha sonra da Mühimme Kalemî'ne alındı. Burada divanî ve celi divanîyi Nâsîh Efendi'den meşkedip icâzet aldı; ardından kâtip ve menşurnüvis olarak görev yaptı. 30 Nisan 1851 tarihinde yazdığı divanî meşk satırlarının altında hocası çıkartmalar yaptıktan sonra şu öğütleri yazmış: "Artık tâlim yapmaya hâcet kalmamış olduğundan hodbehod çokça tâlim üzere ferman yazmaya gayret edin. Meşkim yok diye karalama yapmaktan feragat eylemeyin. Fî mâ ba'd kendinize fütur vermeyerek, kalbe gurur getirmeyerek çok ferman yazmaya sa'y ve gayret edin. Mevlâ terakkiler ihsan eylesin, âmin!" (Süleymaniye Ktp., Süheyl Ünver, Dosya, nr. 40). Bu öğütlerden meşk ile beraber mânevî eğitim de aldığı anlaşılan Vahdetî Efendi, olağan üstü bir çaba ve kararlılıkla sanat çevrelerinin beğenisini ve hayranlığını kazanan bir başarı elde etti. Mühimme Kalemî'nde çok güzel bir tarzda yazdığı fermanlar dolayısıyla Süleyman Şevket Paşa'nın dikkatini çekti. Süleyman Paşa yazdığı bir menşurla Vahdetî'yi Sadrazam Mustafa Reşid Paşa'nın huzuruna çıkarıp başarısını överek tanıttı, sadrazam da Vahdetî'nin görevini Divân-ı Hümâyün Nişan Kalemî'ne yükseltti ve kendisini rütbe-i sâniye ile ödüllendirdi. Bu görevinin dışında Ayasofya Camii dersîamlarından Osman Recâî Efendi'nin derslerine devam ederek akfî ve dinî ilimleri öğrenen, 1861'de ilmiye icâzeti alan Vahdetî Efendi hattatlıktan başka ressamlık, tuğra-keşlik ve hakkâklık sanatında da üstün

bir yeteneğe sahipti. Sultan Abdülaziz'in gönderdiği büyük bir zümrüt taşın üstüne "el-Müstenid bi-tevfikâti rabbâniyye" ibaresini hilâl şeklinde yazdı, ortasına da tuğra-yı hümâyunu hakketti.

Vahdetî Efendi görevli olarak Londra'ya ve Paris'e gönderildi. Orada Osmanlı posta pulları, kâğıt para ve hazine bonolarının yazı ve nakışlarını, tasarımlarını, basımı aşamasında kontrol ve denetimlerini yaptı. Bu çalışmasında özellikle kâğıt paranın üstte iki tarafındaki rakamların altına ancak büyütle okunabilecek şekilde yirmi defa "beş aded mecdiye yüzük altunu", paranın sağ tarafına da oval biçimde celi divanî hatla iki defa "beş aded mecdiye yüzük altunu" yazdı, bu yazıları büyük bir hüner ve titizlik eseridir. Paris'te bulunduğu sırada III. Napolyon'a "Lui Napolyon" ve eşine "Ojeni" isimlerini şifre hatla kol düğmesi olarak hazırlayıp kendilerine sundu. Napolyon da bu zarif hediyeleri çok beğendiğini ve büyük bir mutluluk duyduğunu söyledi. 13 Nisan 1871 tarihinde çok genç yaşta vefat eden Vahdetî Efendi, Eyüp'te Şeyhülislâm Ebüssuûd Efendi'nin türbesi haziresinde defnedildi. Kâğıt kesme (katı) ve mûsikide de güçlü bir sanatkâr olduğu ve iyi derecede kanun çaldığı bilinmektedir. Şeyhülislâm Ebüssuûd Efendi soyundan İszâde Sâdeddin Efendi'nin kızı Şerife Âişe Siddîka Hanım'la evlenmiş, bu evlilikten Fatma İnâyet ve Rızâ Saffet adında iki çocuğu olmuştur. Meşhur şair ve hattat Suûdülmevlevî, Rızâ Saffet'in oğludur. Ebüzziya Mehmed Tefvik de Vahdetî'nin halasının oğlu ve sütkardeşidir.

Vahdetî Efendi'nin celi sülüs yazıda bazı eserleri bilinmektedir. Nuruosmaniye Camii'nde ve Bâbüâlî'de Nallı Mescid'de Bilâl-i Habeşî levhaları, Merkez Efendi Türbesi kubbe yazısı, Ayasofya Camii'nde 1853'te yazdığı "innâ cealnâ..." âyetiyle "accilû bi's-salâti" hadis levhaları, Bursa Ulucamii'nde bir levhası, Zeyneb Kâmil'in Vezneciler'deki konağının üst kısmında yer alan, konağın geçirdiği yangından sonra İbnülemin

Mehmed Şevket Vahdetî'nin Seyhülislâm Ebüssuûd Efendi Türbesi haziresindeki mezarı - Eyüp / İstanbul

Mahmud Kemal tarafından Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'ne kaldırılan celi sülüs "fa'llahü hayrün hâfızan" levhası onun güzel eserlerindedir. Ayasofya'daki celi sülüs levhalarını gören Sultan Abdülaziz, Vahdetî Efendi'ye bolca ihşanda bulunmuştur. Emîr Buhârî Dergâhî haziresinde bulunan, Abdülkerim Efendi'nin kızı Hasnâ Hanım'ın kabir taşı kitâbesiyle Cerrahpaşa'da Keçecizâde Mezarlığı'ndaki çeşme kitâbesi de Vahdetî Efendi'nin hattıyladır.

BİBLİYOGRAFYA :

Süleymaniye Ktp., A. Süheyl Ünver, Dosya, nr. 40; İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 434-440; Şevket Rado, *Türk Hattatları*, İstanbul, ts. (Yayın Matbaacılık), s. 212-213; Ali Alparslan, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, İstanbul 1999, s. 80; Muhittin Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, İstanbul 2010, s. 203-205; M. Uğur Derman, *Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi Hat Koleksiyonundan Seçmeler*, İstanbul 2002, s. 254; Rıza Saffet Bey, "Hattat-ı Meşhur Vahdetî", *Hazine-i Fünûn*, III/3, İstanbul 18 Muharrem 1313, s. 19-20.

 MUHİTTİN SERİN

MEHMED ZAİM

(ö. 985/1578'den sonra)

Osmanlı tarihçisi.

939 (1532) yılında doğdu. Selânik'e bağlı Karaferye'de vakıflarının bulunmasından dolayı bu kasabada dünyaya geldiği tahmin edilmektedir. Tam adı bilinmeyen tarihçi, eserinde kendisini Kâtib Mehmed Bey ve zeâmet sahibi Mehmed Bey şeklinde tanıttığı için kaynaklarda Mehmed ZaİM olarak anılmıştır. Kanûnî Sultan Süleyman'ın Şikloş seferine (950/1543), İnebahtı sancak beyi Yahyâpaşazâde Ahmed Bey'in kapıcıbaşısı olan aqabeyi Pervâne Ağa ile birlikte katıldı. İstolni Belgrad'ın alınmasından sonra buranın sancak beyliği Yahyâpaşazâde Ahmed Bey'e tevcih edildi. Tevcih haberini alarak İstolni Belgrad'a gelen Ahmed Paşa'nın yanında Mehmed ZaİM de vardı. Ahmed Paşa'nın 951'de (1544) sancak beyliğinden ayrılmasına kadar Mehmed ZaİM, İstolni Belgrad'da kaldı. Kendisinin 951-961 (1544-1554) yılları arasındaki hayatına dair bilgi yoktur. Mehmed ZaİM'in 961'de (1554) Şam Beylerbeyi Tekeoğlu Mehmed Paşa'nın hizmetinde bulunduğu ve kâtipliğini yaptığı yönündeki yorumlar (Thury, II, 365; *İA*, VII, 612-613; *Câmiu't-tevârih*, haz. Ayşe Nur Sır, I, 78) ihtiyatla karşılanmalıdır. Tekeoğlu'nun 1553 Nahcivan seferine önemli sayıda deve götürmesini dıvan kâtipliğini yaptığı Şam Beylerbeyi Hızır Paşa'ya söylediğini eserinde açıkça belirtmiş olmasına rağmen bununla ilgili değerlendirmeler-